

הרשם לקבלת עדכונים

כתובת האימייל

שלח

שאל את הרב (contact/6)

תגיות

- (tag/14/) חיי אדם
- (tag/208/) גט מוטעה
- (tag/207/) רועה זונות
- (tag/11/) חברות
- (tag/7/) השלטון המקומי
- (tag/6/) שכנים
- (tag/12/) עבודה
- (tag/3/) נזיקין
- (tag/2/) שכירות דירה
- (tag/13/) פשרה
- (tag/17/) תיווך
- (tag/19/) טוהר הנשק
- (tag/20/) העימות האסימטרי
- (tag/21/) עדות
- (tag/22/) טוען ונטען
- (tag/23/) שבועה
- (tag/25/) חזרה מהתחייבות
- (tag/26/) חוזים
- (tag/27/) קבלן
- (tag/28/) פיטורי והתפטרות עובד
- (tag/29/) שומרים
- (tag/30/) קנסות
- (tag/68/) הוצאה לפועל
- (tag/32/) רישום בטאבו
- (tag/33/) אודות המשפט העברי
- (tag/34/) חוק הבוררות
- (tag/35/) הסתמכות
- (tag/36/) צדק מקור ראשון
- (tag/37/) סקירת פסק דין
- (tag/38/) הפרת חוזה
- (tag/39/) הדין הבינלאומי
- (tag/41/) הוצאת דיבה ולשון הרע
- (tag/42/) דוגמא אישית
- (tag/53/) חוזים משפטי ארץ
- (tag/202/) ביטול מכירה
- (tag/206/) קרע
- (tag/201/) הודאת בעל דין
- (tag/54/) מכר רכב
- (tag/55/) אונאה
- (tag/56/) אתיקה עסקית
- (tag/60/) ריבית
- (tag/58/) מיקח טעות
- (tag/59/) קניין
- (tag/61/) חוקי המדינה
- (tag/62/) צדקה
- (tag/63/) זכויות יוצרים
- (tag/64/) מכר דירה
- (tag/65/) משטר וממשל
- (tag/66/) מידת סדום
- (tag/67/) ערעור
- (tag/69/) אומדן
- (tag/70/) הוצאות משפט
- (tag/71/) בתי המשפט
- (tag/72/) מנהג
- (tag/73/) הלנת שכר
- (tag/75/) גרמא ומניעת רווח
- (tag/76/) מאיס עלי
- (tag/77/) עדות קרובים
- (tag/78/) שטר בוררות
- (tag/79/) חוקה
- (tag/80/) הצעות חוק
- (tag/81/) כלכלה יהודית
- (tag/82/) צוואה
- (tag/83/) היתר עיסקא
- (tag/84/) הלואה
- (tag/85/) הסכם ממון בין בני זוג
- (tag/86/) שמיטה
- (tag/87/) מזונות האשה
- (tag/88/) ביטוח
- (tag/89/) היתר עגונה
- (tag/90/) יוחסין - מעמד אישי
- (tag/91/) ירושה
- (tag/92/) ראיות
- (tag/93/) דיני תנאים
- (tag/94/) גזל
- (tag/95/) דין נהנה
- (tag/96/) שותפות
- (tag/97/) מוניטין
- (tag/98/) זיכיונות ורישיונות
- (tag/99/) נישואים אזרחיים ופרטיים
- (tag/100/) השקעות
- (tag/101/) מחילה
- (tag/102/) בר מצרא
- (tag/103/) מקרקעין
- (tag/104/) מכר
- (tag/105/) עילות גירושין
- (tag/106/) סדר הדין
- (tag/107/) המחאה / שיק
- (tag/108/) מיסים וארנונה
- (tag/109/) היתר נשיאת אשה שניה
- (tag/110/) השבת אבידה
- (tag/111/) משמורת ילדים
- (tag/112/) הדין הפלילי
- (tag/113/) משפחה
- (tag/114/) לימודי אזרחות
- (tag/116/) עבודות אקדמיות
- (tag/117/) שו"ת משפטי ארץ חלק א
- (tag/118/) סמכות בית הדין ומקום הדיון
- (tag/119/) כתובה
- (tag/120/) משפט מנהלי
- (tag/122/) הסדרי ראייה
- (tag/123/) השכרת רכב
- (tag/124/) אתיקה צבאית
- (tag/125/) מתנה
- (tag/126/) פרשנות חוזה
- (tag/204/) מזונות ומדור הילדים

מגורי בני זוג (tag/128/) אונס ואיומים (tag/129/) הקדש ונאמניו (tag/130/)

חלוקת רכוש ואיזון משאבים (tag/131/) הצמדה (tag/132/) מעשי ידי אשתו (tag/198/) תום לב (tag/134/)

פסולי דין (tag/135/) גיור (tag/137/) אתיקה משפטית (tag/209/) עריכת דין (tag/140/) אסמכתא (tag/164/)

חשבון בנק (tag/141/) תנאים (tag/199/) ממזרות (tag/143/) שיעורי סולמות (tag/144/) עד מומחה (tag/145/)

מרידה (tag/147/) פוליגרף (tag/148/) בירור יהדות (tag/150/) כפיית גט (tag/151/) שלום בית (tag/152/)

בוררות (tag/153/) חיובי אב לבניו (tag/154/) דת יהודית (tag/155/) תקנות הדיון (tag/156/)

סופיות הדיון (tag/157/) הסכם גירושין (tag/158/) תלונת שווא (tag/159/) אפטרופסות (tag/160/)

הברחת נכסים (tag/162/) פיקציה (tag/163/) התיישנות (tag/166/) גט מעושה (tag/167/)

אבידה ומציאה (tag/168/) פסיקת סעד שלא נתבע (tag/171/) טענת אי הבנה (tag/173/)

בדיקות גנטיות (tag/174/) מדריך ממוני מעשי (tag/176/) בעילת זנות (tag/177/) פרשת שבוע (tag/178/)

יבום (tag/179/) חדר"ג (tag/180/) ייעוץ חקיקה (tag/181/) סעד זמני (tag/205/) כשרות משפטית (tag/185/)

מחשבה מדינית (tag/186/) רווחה יהודית (tag/187/) רמאות וגנבת דעת (tag/189/) היתר נישואין (tag/190/)

מדינת הלכה (tag/191/) ועד הבית (tag/193/) הימורים (tag/195/) יורד לאומנות חברו (tag/196/)

שיתוף נכסים (tag/197/) שליחות גט (tag/210/) ביטול קידושין (tag/211/) מדור האשה (tag/212/)

קבלת עול מצוות (tag/213/) חזרה מהודאה (tag/214/) מקח טעות (tag/243/) חלוקת רכוש (tag/216/)

שומת מטלטלים (tag/217/) גביית חוב (tag/218/) דיין יחיד (tag/219/) שיערוך מזונות (tag/220/)

חזקת יהדות (tag/221/) תקנת שו"ם (tag/222/) כונס נכסים (tag/223/) צו הרחקה (tag/224/)

שליחות (tag/225/) דמי ערבות (tag/226/) משפטי ארץ ה: בית הדין לממונות (tag/227/)

דינא דמלכותא דינא (tag/228/) עוברת על דת (tag/229/) כיעור (tag/230/) שומת מקרקעין (tag/231/)

פסילת הרכב (tag/232/) חוקי התורה (tag/233/) מעשר כספים (tag/234/)

אורות החושן: עבודה וקבלנות (tag/235/) צנעת הפרט (tag/240/) הסכם קיבוצי (tag/237/) צו הרחבה (tag/238/)

נאמנות באיסורים (tag/241/) ניכור הורי (tag/242/) עביד איניש דינא לנפשיה (tag/244/)

שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא (tag/245/) לפני עיוור (tag/246/) מועד הקרע (tag/247/) ריח הגט (tag/248/)

רכב אוטונומי (tag/249/) קדימויות בהצלת נפשות (tag/250/) הצלת נפשות (tag/251/)

נוהל חניבעל על פי ההלכה

הרב אלעזר גולדשטיין (writer/1/)

בשנות ה-80' של המאה הקודמת התפתח בצה"ל נהל התמודדות עם חטיפת חייל, הידוע בכינויו "נוהל חניבעל", ולפיו יש לפעול מיידית ובכוח למניעת החטיפה, גם אם יש חשש לפגיעה בחטוף. הדבר נקבע בשל החשש שמא ח"ו יהיה בידי אויבינו חייל חטוף, והם ינצלו זאת לעסקת חילופי שבויים שבה ישוחררו רוצחים רבים, שעתידיים

לשוב ולרצוח אזרחים רבים. הרב אלעזר גולדשטיין עוסק במאמר זה בשאלת מקומו של הנוהל הצבאי השנוי במחלוקת שהשתרש בצבא במהלך העשור האחרון. המאמר פורסם בכתב העת תחומין, כרך לא (תשע"א|2011).

הרב אלעזר גולדשטיין

"נוהל חניבעל" על פי ההלכה

ראשי פרקים

- א. הריגת החייל החטוף
 1. אין דוחין נפש מפני נפש
 2. האם החייל החטוף הוא רודף?
 - ב. האם מותר לחייל החטוף להתאבד?
 1. האיסור לאבד עצמו לדעת
 2. התאבדותו של שאול המלך
 3. התאבדות להצלת נפשות רבות
 4. מחלוקת הרב נריה והרב גורן
 5. סיוע לחטוף לאבד עצמו לדעת
 6. שיקולים נוספים
 - ג. פעולה צבאית המסכנת את חיי החטוף
 1. היתר ההסתכנות לחילוץ חטופים
 2. מטרות הפעולה הצבאית
 3. שיקולי פיקוח נפש במלחמה
 - ד. סיכום

v v v

בשנות ה-80 של המאה הקודמת התפתח בצה"ל נהל התמודדות עם חטיפת חייל, הידוע בכינויו "נוהל חניבעל", ולפיו יש לפעול מיידית ובכוח למניעת החטיפה, גם אם יש חשש לפגיעה בחטוף. הדבר נקבע בשל החשש שמא ח"ו יהיה בידי אויבנו חייל חטוף, והם ינצלו זאת לעסקת חילופי שבויים שבה ישוחררו רוצחים רבים, שעתידיים לשוב ולרצוח אזרחים רבים. הנוהל לא זכה לדיון מספק, צבאי או הלכתי; דובר צה"ל מעולם לא פרסם את פרטי הנוהל, ולטענתו חלק מהנוהל כבר בוטל.[1] עם זאת מהתנהלות צה"ל בעשור האחרון נראה לא פעם שפעלו לפי נהל זה. היעדרו של דיון מסודר בנוגע לנהל גם הביא לאמירות שהקצינו אותו יתר על המידה.

א. הריגת החייל החטוף

1. אין דוחין נפש מפני נפש

אחד משלושת האיסורים שאינם נדחים מפני פיקוח נפש הוא איסור רציחה. מקור אחד לכך במשנה אהלות (ז,ו) ולפיו תינוק שיצא לאוויר העולם והוא מסכן את אמו, "יצא רובו אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש". הגמרא בסנהדרין (עד,א) מנמקת זאת בסברה מוסרית: "מי ימר דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי". רש"י הרחיב את הסברה: "שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה, וכאן - שיש אבוד נפש חבירו - לא ניתן דבר המלך לדחות, שצוה על הרציחה".

לכאורה, מסברת "מאי חזית" עולה שאם האדם השני ממילא עתיד למות, מותר להורגו כדי להינצל. במקרה מעין זה עוסקת התוספתא (תרומות (ליברמן) ז,כ):

סיעה של בני אדם שאמרו להם גוים: "תנו לנו אחד מכם ונהרגהו, ואם לאו הרי אנו הורגין את כולכם" - יהרגו כולן ואל ימסרו להן נפש אחת מישראל. אבל אם ייחדוהו להם, כגון שייחדו לשבע בן בכרי, יתנו להן ואל יהרגו כולן. בתלמוד הירושלמי (תרומות פ"ח ה"י) נחלקו ריש לקיש ורבי יוחנן האם ההיתר במקרה "כגון שייחדו לשבע בן בכרי", מתייחס לאדם שנידון למוות או לאדם שהגויים ציינו את שמו במפורש. להלכה, פסק הרמב"ם (הל' יסודי-התורה ה,ה) כריש לקיש, שרק כאשר האדם שהגויים מבקשים חייב מיתה, מותר למסור אותו להם; אבל אם אינו חייב מיתה - ייהרגו כולם ולא ימסרו את האחד.[2]

וקשה: הלוא הסברה של "מאי חזית" אינה שייכת כאשר אותו אדם ממילא עתיד למות בכלל כולם? עמד על כך בכסף-משנה שם:

ואפשר לומר דסבירא ליה לריש לקיש, שמה שכתוב דבשפיכות דמים "סברא הוא" - אינו עיקר הטעם. דקבלה היתה בידם דשפיכות דמים יהרג ואל יעבור, אלא שנתנו טעם מסברא להיכא דשייך. אבל אין הכי נמי, דאפילו היכא דלא שייך האי טעמא, הוי דינא הכי דיהרג ואל יעבור.

הרב שאול ישראלי (עמוד-הימיני סי' טז פ"ד) ביאר, שבשפיכות דמים נוהג דין ייהרג ואל יעבור "מצד חומר העבירה כשלעצמה". ולפי זה, כשם שאיסורי עריות ועבודה זרה אינם נדחים מפני פיקוח נפש גם כשאין בהם פגיעה באדם אחר, כך גם איסור רציחה - עצם חומרת העבירה מצדיקה מסירות נפש, ולא רק בגלל הפגיעה באדם אחר. [3] כלל זה הרחיב הרב ישראלי במקום אחר, שוב על פי התוספתא: "כשם שאין דוחין נפש מפני נפש, כן אין דוחין נפש אחת מפני נפשות הרבה". [4] לפי זה יש להבין ש"אין דוחין נפש מפני נפש" מפני חומרת מעשה הרצח, וגם אם הריגת החייל החטוף תביא להצלת אנשים רבים, עדיין אסור לרצחו באיסור "ייהרג ואל יעבור".

2. האם החייל החטוף הוא רודף?

האם לחייל החטוף יש דין "רודף", שכן בגללו עתידים להיהרג אנשים אחרים רבים? ברור שישנם שני הבדלים בולטים בין החייל החטוף לבין אדם הרודף אחרי חברו להורגו: החייל אינו מתכוון לפגוע באיש, וכן הוא פסיבי לחלוטין ואינו עושה כל פעולת רדיפה.

המקור לדיון בנושא זה מצוי במשנה באהלות שהוזכרה לעיל (י,ז):

האשה שהיא מקשה לילד, מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים, מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו - אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש.

מדוע לאחר שיצא רובו של התינוק, אין הוא נחשב לרודף אחר אמו? לשאלה זו מובאות תשובות שונות בשני התלמודים.

בתלמוד הבבלי (סנהדרין עב,ב) מובא:

אמר רב הונא: קטן הרודף, ניתן להצילו בנפשו... איתביה רב חסדא לרב הונא: "יצא ראשו - אין נוגעין בו, לפי שאין דוחין נפש מפני נפש"; ואמאי? רודף הוא! - שאני התם, דמשמאי קא רדפי לה...

לעומת זאת, בתלמוד הירושלמי (סנהדרין פ"ח ה"ט) מובא:

רודף שנעשה נרדף, מהו להציל את הרודף בנפשו של נרדף?... התיב רבי ירמיה: והתנינן "יצא ראשו ורובו - אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש"? רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חסדא: שנייא היא תמן, שאין את יודע מי הרג את מי.

יתכן שלפי הבבלי, רודף שלא בכוונה אינו נחשב ל"רודף", שהרי "משמאי קא רדפי לה", ועל כן התינוק אינו נחשב לרודף.

ואילו לפי הירושלמי, גם רודף שלא בכוונה נחשב ל"רודף", ורק כשלא ידוע מיהו הרודף ומיהו הנרדף (כביולדת) אין דוחים נפש מפני נפש.

מדוע בטרם יצא רובו של התינוק, מותר להורגו כדי להציל את האם, ואין אומרים "אין דוחין נפש מפני נפש"? רש"י (סנהדרין עב,ב ד"ה יצא ראשו) הסביר שהעובר ברחם אמו איננו נפש, וממילא אין כאן "דחיית נפש" וחיי האם קודמים. הרמב"ם,

לעומתו, כתב שהתינוק במעי אמו נחשב "כרודף אחריה להורגה" (הל' רוצח ושמירת הנפש א,ט):

לפיכך הורו חכמים שהעובר שהיא מקשה לילד, מותר לחתוך העובר במיעיה, בין בסם בין ביד, מפני שהוא כרודף אחריה להורגה. ואם משהוציא ראשו - אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבעו של עולם.

ברור מהרמב"ם שגם רודף שלא בכוונה, דוגמת התינוק, נחשב לרודף. אולם הקשה המנחת-חינוך (רצו,י): אם כך, מדוע

לאחר שיצא רובו הוא כבר אינו נחשב כרודף? מדוע לאחר שיצא רובו, "זהו טבעו של עולם", ואילו בטרם יצא רובו, אין זה טבעו של עולם? [5]

הרב ישראלי (עמוד-הימיני סי' טז פ"ד, ד) דן בשאלה זו, והסיק שהאיסור להרוג במקום פיקוח נפש עומד על שני יסודות:

האחד - הסברה של "מאי חזית"; והשני - חומרת איסור הרציחה. ברודף רגיל, שני היסודות נקלשים, שהרי הוא "רשע למות", ולכן מותר להורגו. ברודף שלא בכוונה - היסוד הראשון אמנם קלוש יותר, שכן דמו של הנרדף עדיף, אבל היסוד השני עומד

במלוא עוצמתו. אך כאשר הרודף שלא בכוונה הוא תינוק המצוי ברחם אמו - שני היסודות קלושים, ועל כן מותר להציל את

אמו בנפשו. לאחר שהתינוק יצא, חלים עליו כל דיני שפיכות דמים, וממילא אין עוד היתר להורגו. [6]

לפי הסבר זה, יוצא שאין כל היתר להרוג רודף שלא בכוונה. גם החייל החטוף, אם כן, אינו נחשב כרודף ויש איסור חמור

להורגו. [7]

טעם נוסף לכך שהחייל החטוף אינו יכול להיחשב כרודף הוא שכל הסיבה להחשיבו כרודף היא בגלל המחיר שהמדינה תשלם עבור החזרתו. אולם המדינה כלל אינה חייבת לשלם את המחיר, ואם שילמו את המחיר כדי להחזירו - לא השבוי הוא שמסכן את המדינה, אלא המדינה מסכנת את עצמה. אילו מותר היה לפגוע בחייל, הרי שמותר היה גם לפגוע בכל האנשים הפועלים

לשחרורו בתמורה למחבלים, ודבר זה אין להעלותו על הדעת כלל. [8]

ב. האם מותר לחייל החטוף להתאבד?

1. האיסור לאבד עצמו לדעת

פסק הרמב"ם, שאסור לאדם לפגוע בעצמו ולהתאבד (הל' רוצח ושמירת הנפש ב,ב-ג):

וכן ההורג את עצמו - כל אחד מאלו שופך דמים הוא, ועוון הריגה בידו, וחייב מיתה לשמים, ואין בהן מיתת בית דין. ומנין שכן הוא הדין? ... "את דמכם לנפשתיכם אדרש" - זה הורג עצמו.

מסתבר שביסוד האיסור להתאבד עומדת ההבנה שחייו של אדם אינם קניינו הפרטי, ואין לו כל "זכות" לקצרו. כך כתב

הרדב"ז בהקשר אחר: [9]

שאינו נפשו של אדם קניינו, אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה" (יחזקאל יח). הילכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו.

2. התאבדותו של שאול המלך

על אף האיסור להתאבד, מצאנו ששאול המלך ביצר להתאבד על פני נפילה בשבי. עם זאת, כאשר שמע דוד מהנער העמלקי שהוא נענה לבקשת שאול וסייע בידו להורגו, הוא התייחס לאותו נער כאל רוצח.

התייחסות הלכתית למעשהו של שאול המלך מצאנו במדרש: [10]

"אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם. יכול אפילו נרדף כשאול? ת"ל "אך". לפיכך לא היה בכלל מאבד עצמו לדעת.

הבית-יוסף (בדק-הבית יו"ד סי' קנז) הביא בשם ארחות-חיים (וכן מובא בפירוש 'דעת זקנים מבעלי התוספות', בראשית ט, ה) שיש שלמדו מכאן היתר להרוג ילדים בשעת השמד. הבית-יוסף והארחות-חיים חלקו על כך, ולדעתם לעולם אין לאדם היתר לאבד עצמו לדעת. מדבריהם מובן שהם הבינו את המדרש כשולל את מעשהו של שאול.

כנגד זה, המדרש הוזכר בראשונים בנוגע להיתר להספיד מי שהתאבד בשל ייסוריו (תורת-האדם לרמב"ן, שער הסוף, ענין ההספד; רא"ש מו"ק פ"ג סי' צד), ומכאן שמעשהו של שאול נעשה בהיתר. וכן פסקו הטור והשו"ע (יו"ד שמה, ג), שמותר להספיד אדם כזה.

הפוסקים נתנו הסברים שונים לכך ששאול עשה כהוגן:

- א. בשו"ת בשמים-ראש (סי' שמה) מובא: "כל שעשה מריבוי צרותיו דאגות ויסורין או עוני... אין בזה שום איסור". על דברים אלו כתב החתם-סופר (שו"ת, ח"ב סי' שכו, ג): "שבזה נזדיף ספר בשמים ראש".
- ב. התוס' (ע"ז יח, א ד"ה ואל יחבל) מביאים בשם ר"ת שמותר לאבד עצמו לדעת רק כשיש חשש שיעבירוהו על דת ע"י ייסורים. כך כתב גם הריטב"א (ע"ז יח, א ד"ה הא) ובהגהות סמ"ק (מצוה ג). פוסקים אלו דנו במעשיהם של קהילות שו"מ בתקופת מסעות הצלב (גזרות תתנ"ו), שהתירו להתאבד ולהרוג את הילדים כדי למנוע שמד. על פי שיטה זאת ביאר הראי"ה קוק (שו"ת משפט-כהן סי' קמד, עמ' שכו) שהמדרש התיר להתאבד רק במקום שמד, כיון שעל עבודה זרה נאמר "יהרג ואל יעבור". וכן הכריע הרב עובדיה יוסף (שו"ת יביע-אומר ח"ב יו"ד סי' כד), שאין ללמוד ממדרש זה היתר להתאבד במקום ייסורים סתם, אלא רק במקרה שיש חשש שיעבירוהו על דת. אך הוסיף שם וכתב, שאם איבד עצמו לדעת בגלל ייסוריו, אף במקום שאין חשש שיעבירוהו על דת, הוא נחשב לשוגג, ומותר להתאבד עליו ולהספידו.
- ג. בפירוש יפה-תואר על המדרש ביאר שהותר לאדם לאבד עצמו לדעת במקום ייסורים רק אם ודאי ימות, כפי שהבין שאול מדברי שמואל. כך הבין גם הש"ך (יו"ד שמה, ו) את דברי הרמב"ן, וכן כתבו כנסת-הגדולה (סי' שמה, הגהות ב"י אות כא), החיד"א (חיים-שאל ח"א סי' מו) ושו"ת בית-אפרים (יו"ד סי' עו). בדרך דומה ביאר הרב יעקב אריאל,^[11] שהיתרו של שאול נבע מכך שהיה ודאי שימות, ולכן חייו היו "חיי שעה".

3. התאבדות להצלת נפשות רבות

המהרש"ל (יש"ש ב"ק פ"ח סי' נט) פסק שאפילו אם מתיירא "שיענו אותו עד שיעבוד עבודה זרה, מכל מקום לא ימית את עצמו, ויסבול כל העיניים לפי כוחו, והבא לטהר מסייעין לו, ואולי יוכל לקבל העינויים". עם זאת, המהרש"ל ביאר שמעשהו של שאול היה כהוגן, משום החשש לפיקוח נפש של אחרים או משום חילול השם: אם מתיירא שלא יענו אותו על יהודים אחרים, ויאבדו ח"ו כמה נפשות מישראל. כמו שיש מקצת מושלים על דבר שקר... - מותר להרוג בעצמו. ואולי שאול ע"ה כיון על זה שנפל על חרבו, שסבר אם יפול חי בידם, יתעללו בו ויענו אותו, ומסתמא בני ישראל לא יכולים לראות ולשמוע בצרת המלך, ולא יעמדו על נפשם מלנקום נקמתו ולהצילו, ויפלו כמה רבבות מישראל. והוא כבר ידע שנגזרה עליו הגזירה שלא ימלט מהם... ולפיקוח נפש אחרים מותר לחבול בעצמו. וגם אפשר משום כבוד מלך משוח ה'. שאין ראוי שימות בידי הערלים, ויעשו בו מיתת עינוי ובזיון, והוא חילול ה' בדת אמונתו. דברי המהרש"ל קרובים ביותר לענייננו, שכן אף החייל החטוף חושש שאם יפול חי בידי אויביו, יגרום הדבר לאיבוד נפשות רבות מישראל. ואולי גם החשש לחילול השם שייך בחייל, כיון שהוא מייצג את מדינת היהודים. לדבריו, אם כן, ניתן ללמוד מהיתרו של שאול המלך שמותר לחייל לאבד את נפשו.

4. מחלוקת הרב נריה והרב גורן

הרב שלמה גורן^[12] והרב משה צבי נריה^[13] נחלקו בעניין התאבדותם ההמונית של אנשי מצדה. הרב גורן הצדיק אותם, ונשען על הראשונים הנ"ל בזכותו של שאול. לדבריו, המעשה לא רק מותר, אלא לעיתים גם מצוה. לכן, "כאשר נפילתו בשבי האויב יביא לידי חילול השם, ויתן בידי האויב אמצעי להתפאר בו, ובסופו של דבר יהרגו אותו, מצווה גם כן למות בידי עצמו ולא ליפול בידי האויב, מעין מה שקרה לשאול המלך ולאנשי מצדה".

כנגדו טען הרב נריה שאף פוסק לא קבע שיש בהתאבדות מצוה, אלא לכל היותר היתר בדיעבד.^[14] הרב נריה גם הביא את הראשונים שאסרו לאבד עצמו לדעת, וכן את אלו שסברו שההיתר נאמר רק במקום שיש ודאות שימות. לסיכום, התייחס הרב נריה לנאומו של אלעזר בן יאיר, שקרא לעם כולו להתאבד:

מיותר להוכיח שדברים אלו אין בהם ממש, וכי חוקי תורתנו ציוו עלינו לשמור על קיומנו ועל חיינו גם בתנאי כניעה ושבי, וחיי עולם נטע בתוכנו... ואחינו שהיו נתונים בצרה ובשביה, בגטאות ובמחנות המוות, והיו צפויים לייסורים והתעללויות ולהעברה על דת, אילו היו נוהגים כפסק-דין זה, לא היה נשאר מהם שריד ופליט.

5. סיוע לחטוף לאבד עצמו לדעת

אף לשיטת המתירים לאדם לאבד עצמו לדעת מסיבות שונות, נראה שאסור לאחרים לסייע לו בכך. [15] עם זאת, הרב גורן דן בכך והסיק (בעמ' 26; וכן במסקנות סעיף ו):

מוטב לכאורה שזה יעשה בעצמו, שאין עליו בודאות איסור לא תרצח, מאשר על ידי אחרים. אבל מכל מקום יש ללמוד מבקשתו של שאול לנושא כליו, וכן ממעשה הגבורה של מצדה, שאין הבדל בזה מבחינת ההלכה. [16]

אולם אף אם הדבר מותר, ברור שההיתר הוא רק לסייע לאדם המבקש לאבד עצמו לדעת, ולא "לסייע" לחייל חטוף להיהרג, כאשר הוא עצמו לא ביקש כלל סיוע שכזה.

6. שיקולים נוספים

לענ"ד, יש להוסיף כאן שיקול נוסף, השולל קביעת הנחיה כללית לחייל לאבד עצמו לדעת כדי שלא ליפול בשבי. לא נכון להורות לחייל לעשות מעשה ייאוש. תפקידנו לחזק את רוחו ולעודד אותו להתמודד עם הקשיים העומדים לפניו, ולהזכיר לו שרבים הסיכויים שאף אם ייפול בשבי - צה"ל יחלץ אותו והוא יחזור לביתו בשלום. [17]

כמו כן, יש להסתייג מההנחה ששבויים מעדיפים למות מאשר לחיות בשבי. מתוך עדויותיהם של שבויי צה"ל לאורך השנים ניתן ללמוד שאי אפשר להבין את עומק הסבל שעוברים בשבי, אך ניתן גם ללמוד על עוצמת המאבק המתחולל בקרבם כדי לשרוד ולהישאר בחיים. [18] בעדויות רבות חוזרים השבויים ואומרים שלא הגיעו למצב של אמירת "טוב מותי מחיי" ובחרו בחיים.

כמו כן, יש להזכיר שבעצם הקריאה הגורפת לחיילים להתאבד כדי לשמור על חיי אחרים - יש משום חילול השם ופיחות בערך החיים. אנו נלחמים על כל חייל חטוף ומוכנים ליטול סיכונים כדי לשמור על חייו, אולם דוקא ערך זה - ערך החיים של החייל החטוף - מחייב שלא לקרוא לו לאבד עצמו לדעת. ודאי שאין להתיר לשחרר מחבלים כדי להציל חייו של חייל, ובאותה עת לקרוא לו להתאבד וליטול את חייו בעצמו כדי למנוע את שחרור המחבלים.

ג. פעולה צבאית המסכנת את חיי החטוף

1. היתר ההסתכנות לחילוץ חטופים

בעקבות מבצע אנטבה, דנו הפוסקים בהרחבה בסוגיית היתר ההסתכנות לחילוץ בני ערובה. הדיון ההלכתי נסוב סביב ההיתר לצאת למלחמה בשבת על עיירות ספר שצרו עליהם גויים, אפילו אם הם באו על עסקי ממונות, וק"ו על עסקי נפשות. [19] כיון שפעולה להצלת חטופים דינה כמלחמה, כתבו הפוסקים שמותר לצאת אליה על אף הסכנה לחיי המחלצים והחטופים. מקור הדברים בדברי המנחת-חינוך (מצוה תכה), שבמלחמה הותר לאדם לסכן את חייו: [20]

נהי דכל המצוות נדחות מפני הסכנה, מ"מ מצוה זו התורה ציותה ללחום עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס... וא"כ דחוויה סכנה במקום הזה ומצוה להרוג אותו אף שיסתכן...

לאור עקרון זה, נראה שמותר לצאת לפעולה צבאית (מיידיית או לאחר זמן) להצלת החייל החטוף, על אף הסכנה לחיי המחלצים והחייל החטוף.

2. מטרות הפעולה הצבאית

מה יהיה הדין כאשר מטרת הפעולה הצבאית איננה שחרור החייל החטוף אלא פגיעה באויב, אולם קיים חשש שבמהלך המבצע הצבאי ייפגע החייל החטוף?

הרב עובדיה יוסף (תורה-שבעל-פה יט עמ' לח) כתב שההיתר להסתכן במבצע לחילוץ החטופים הוא "אם המבצע מתוכנן היטב ע"י מומחים צבאיים באופן שקרוב לודאי שיצליח ה' בידם להציל את החטופים." לעומתו, הרב שאול ישראלי (חוות-בנימין סי' יז, עמ' קלג) הרחיב את ההיתר וקבע שדיני פיקוח נפש שונים במצב של מלחמה בגלל מצות קידוש השם, וכדבריו:

וכיון דאתינן להכי, הרי דינם של בני הערובה, שנבחרו בצורה קפדנית, ורק יהודים נתיני מדינת ישראל הם שנלכדו, הם בגדר "עיירות ישראל" הנתונים במצור, שהחובה להצילם הוא מגדר קידוש השם, והפעולה להצלתם היא בגדר מלחמת מצוה. ובמלחמה כאמור אין אנו מביאים בחשבון כלל את האפשרות של סכנת אבדן נפשות ושיקולי פקו"נ אינם קיימים כלל. לשיטתו, ש"שיקולי פיקוח נפש אינם קיימים כלל", מסתבר שמותר לצאת למלחמה אף אם הסיכוי לשחרור החייל החטוף קטן ומאידך יש חשש שהוא ייפגע.

אולם הדברים קשים: כיצד יתכן שמבצע שנועד להציל את החייל החטוף יתעלם מהסיכון לחייו? [21] ובאמת, סיכון זה מבטא את מורכבות שיקול הערבות שביציאה לקרב: מצד אחד - יוצאים למבצע להצלת החייל החטוף; ומצד שני - החיילים מסתכנים ואף החטוף מסתכן במהלך מבצע זה.

ואכן, נראה שכוונת הרב ישראלי היא שלמבצע הצבאי עשויות להיות מטרות אחרות מאלה של שחרור החייל החטוף גרידא, וגם מטרות אלו ראויות שיסתכנו בשבילים וכלולים במצות המלחמה. למשל, יתכן שהמטרה היא "חתימה למגע", כדי להרתיע את המחבלים מהמשימה ולהבהיר להם שאין להם דרך להצליח בה. מסתבר שגם מטרה שכזו היא ראויה, אך ודאי שיש להתמקד בפגיעה במחבלים ולא בהריגת השבוי.

3. שיקולי פיקוח נפש במלחמה

האם במהלך המבצע הצבאי, מותר למפקדי הצבא להורות להרוג את החייל החטוף כדי להציל נפשות אחרות? הרב קוק (שו"ת משפט-כהן סי' קמג, עמ' שטו-שטז) כתב שדין פיקוח נפש במלחמה שונים מדין פיקוח נפש של פרטים, והם מסורים למלך ותלויים בדין מלכות. [22] לכן, כתב הרב ולדנברג (שו"ת ציץ-אליעזר ח"ג סי' ק) שכמו שאין דין "וחי בהם" במלחמה, כך אין דין "חייל קודמים לחיי חברך" במלחמה: "כשם שאי אפשר ללמוד מהמותר במלחמה שיהא מותר גם למקום אחר, כך אי אפשר גם ללמוד מהאסור במקום אחר שיהא אסור גם גבי מלחמה". [23] מכאן, לכאורה, שניתן להורות להרוג חייל אחד כדי להציל חיילים אחרים.

ואכן, ראייה פשוטה לכך שחורגים במלחמה מהכלל של "אין דוחים נפש מפני נפש" היא שהרי לא כל החיילים מסתכנים באותה מידה, ופשוט שניתן לחייב חיילים להילחם אפילו במקומות מסוכנים. [24] מאידך, יש להבחין בין סיכון-יתר של חלק מהחיילים לבין הריגה בידיים של חייל כדי להציל אחרים.

לעיתים גם הרצון לפגוע בחיי החייל החטוף נובע מכך ש'דעת הקהל' מעדיפה חייל הרוג על חייל שבוי. [25] ברור שיש בכך קלקול פנימי, ואין בו כדי להתיר פגיעה בחייל החטוף. [26]

מקור ההיתר לחרוג במלחמה מדין הנפשות הרגילים מובא בדברי הרב קוק (משפט-כהן סי' קמג, עמ' שטז): ומקום אחר בארתי, שגם אלה יש להם מקור בתורה, אלא שדרכי הדרשה בזה נמסרו לכל מלך כבינתו הרחבה, ומשום הכי צריך שיכתוב לו שני ספרי תורה, וכל אחד לשם קדושה מיוחדת, ועל ספר התורה ששייך לכל בן ישראל נאמר 'לבלתי רום לבבו ולבלתי סור' וגו', אף על פי שבספר תורה דמצי המלוכה - מלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. נלע"ד שכוונת דבריו, שגם את התשובות לשאלות הכלליות יש לגזור מדברי התורה ומסדרי העדיפויות שלה. ואולי מקור הדברים בדברי הר"ן (דרשות הר"ן, יא):

ומפני זה הזהיר המלך וצוהו שיהא לו ספר תורה שני ויהא עמו... אם יבטל שום מצוה לצורך תקון זמנו, לא תהיה כונתו לעבור על דברי תורה כלל, ולא לפרוק מעליו עול יראת שמים בשום צד, אבל תהיה כונתו לשמור את כל דברי התורה הזאת, ואת החקים האלה לעשותם. שבכל מה שיוסיף או יגרע יכוין כדי שחוקי התורה ומצוותיה יהיו יותר נשמרים. כאשר נאמר על צד המשל שכשיהרוג הורג נפש בלא עדים והתראה, לא תהיה כונתו להראות ממשלתו לעם שהוא שליט על זה. אבל יכוין בעשותו זה כדי שמצוה "לא תרצח" תתקיים יותר ולא יפרצו עליה.

הרי שיחסו של המלך לדברי התורה הוא מורכב: מצד אחד - יש לו יד חופשית לחרוג מדין התורה; אך מצד שני - הוא פועל למימוש דברי התורה. גם לענייננו, נראה שמותר לסכן את החיילים לצורך הצלת נפשות, אולם אין לפגוע פגיעה מכוונת בנפשות. [27] גם במלחמה, יש לזכור ש"אין דוחין נפש מפני נפש", ואין לרצוח אדם כדי להציל את זולתו. וכך סיכם הרב הנקין (שו"ת בני-בנים ח"א סי' מג, עמ' קסג): "והאחריות מוטלת על המנהיגים ומפקדי הצבא להחליט לפי טובת הענין ולא לכבוד עצמם, והאלקים בוחן כליות ולב והשיב לאדם כפעלו."

ד. סיכום

1. האיסור לרצוח הוא חמור כל כך, שהוא קודם אפילו לצורך הצלת רבים, שכן "אין דוחין נפש מפני נפש". לכן, אין מקום להריגת חייל חטוף משיקולים תועלתניים.
2. אין על החייל החטוף דין רודף, כיון שהוא אינו מתכוון וגם אינו הגורם לרדיפה.
3. אסור לאדם לאבד עצמו לדעת. ביחס למעשהו של שאול המלך, יש אומרים שהמעשה היה אסור, ויש אומרים שהוא היה מותר כיון שהוא היה צפוי לייסורים או כיון שהוא היה נאלץ לעבור על אחת מהעבירות שנאמר בהן "ייהרג ואל יעבור", או משום שממילא היו הורגים אותו מייד.
4. המהרש"ל פירש שמעשהו של שאול היה מותר בגלל חשש הסכנה לרבים מישראל אם הוא היה נופל בידי הפלשתים. לדבריו, דומה הדבר להתאבדות החייל החטוף.
5. להלכה, נחלקו הרב נריה והרב גורן אם מותר לחייל הנופל בשבי לאבד עצמו לדעת. לדעת הרב גורן, מותר גם לסייע לו בהתאבדותו.
6. בימינו, המאבק על החזרתו של כל חייל נובע מתפיסת ערך חיי האדם, ולא יכול להיות שהדרך למנוע מאבק זה תהיה באמצעות פגיעה בחיי אדם.
7. מותר לצאת למבצע צבאי שמטרתו הצלת החטוף או פגיעה בחוטפים, אף אם יש בכך סיכון לחיי החיילים המחלצים והחייל החטוף. אולם אסור לצאת למבצע כאשר המטרה היא פגיעה בחיי החייל החטוף.
8. על אף שבדין מלחמה שיקולי פיקוח נפש שונים, עדיין ראוי לפעול לאור הכלל ש"אין דוחין נפש מפני נפש", ולכן אין להציב למבצע הצבאי מטרה של פגיעה בחייל החטוף.

- [1] במאמרו של עמוס הראל ("הארץ" 8 במאי 03) נמסר בשם דובר צה"ל שהפקודות קובעות שיש לעשות ככל הניתן, לרבות הפעלת אש, כדי לעצור את החוטפים ולחלץ את החטופים, למעט ירי שיביא בוודאות או קרוב לוודאי למותו של חטוף. על הנוהל עצמו, ראו עוד: שרה ליבוביץ-דר, "דילמת השבוי" ("הארץ" 20 במאי 03); טל לב-רם ועקיבא נוביק, בשם אל"מ מוטי ברוך: "נמנע חטיפות גם אם חיילים ייפגעו" (גל"צ און ליין, 26 בנובמבר 09); עידן יוסף, "לפוצץ רימון, ובלבד שלא תיחטפו" (News1.co.il 25 בינואר 09); אסא כשר, "מבצע 'עופרת יצוקה' ותורת המלחמה הצודקת" (תכלת 35, אביב תשס"ט).
- [2] הרמ"א (יו"ד קנז, א) הביא את שתי הדעות בלשון "יש אומרים". לכאורה, קושייתנו לעיל, שאותו אדם ממילא עתיד להיהרג, היא על שתי הדעות: מדוע כשלא ייחדו אדם מסויים, לכו"ע אסור למסור אחד מהם, אע"פ שאם ייהרגו את כולם גם הוא עתיד להיהרג בתוכם?
- [3] העיר לי מו"ר הרב שמואל אריאל שוודאי שגם תוצאת הרצח מהווה שיקול, ולא רק חומרת האיסור כשלעצמה. לענ"ד יש להבין שבאיסור לרצוח יש שני צדדים: פעולת הרצח והתוצאה החמורה של המוות, ועלינו להתחשב בשני השיקולים. ההבחנה בין השיקולים באה לידי ביטוי בכך שבמניעת הצלה נפסק כרבי עקיבא, ש"חייך קודמים לחיי חברך" (ב"מ סב, ב); וראו משפט-כהן ס' קמד אות טו), ואילו באיסור רצח נפסק ש"יהרג ואל יעבור".
- [4] "הצלת רבים מול מעטים בהתמוטטות בנין", תחומין ד, עמ' 139. אמנם, יש לחלק בין הצלת כלל ישראל לבין הצלת רבים (ראו: הראי"ה קוק, משפט-כהן, ס' קמג; קמד; קמח). אך לענ"ד חלוקה זו אינה שייכת לענייננו, משתי סיבות: ראשית - הריגת השבוי איננה להצלת "כלל ישראל", אלא אנשים בודדים; ושנית - עניינו של הראי"ה קוק בהיתר להסתכן להצלת כלל ישראל, ולא בהריגת אחרים לשם כך, וכן מוכח במשפט-כהן ס' קמד (עמ' שלא). וע"ע בהרחבת דיון זה אצל פרופ' נחום רקובר, מסירות נפש - הקרבת היחיד למען הרבים, עמ' 161-165 (וראו גם מאמרו בתחומין טז עמ' 211-232: כלל ישראל - פילוסופיה ומשפט).
- [5] על סוגיה זו באריכות, ראו: הרב ד"ר מיכאל אברהם, "הפרדת תאומי סיאם", תחומין כז, עמ' 144.
- [6] הרב ישראלי מדייק שגם לדעת הראב"ד, אין דין רודף ברודף שלא בכוונה. על היחס שבין הצלת הנרדף לענישת הרודף, ראו: הרב איתמר ורהפטיג, "הגנה עצמית בעבירות רצח וחבלה", סיני פא, עמ' נ-נו.
- [7] הרב משה צוריאלי, במאמרו "הפלת עובר שאובחנה אצלו מחלה קשה", תחומין כה, עמ' 66-68, מונה שישה-עשר תירוצים להבנת הרמב"ם, ולענ"ד לפי כולם החייל החטוף אינו יכול להיחשב לרודף כדוגמת העובר.
- [8] ראו: פרופ' אליאב שוחטמן, "שלטון יהודי אינו יכול להיות 'רודף'", תחומין יט, עמ' 46, שכתב בין היתר שאי אפשר להחיל דין רודף כאשר האיום איננו ישיר.
- [9] פירוש רדב"ז על הרמב"ם, הל' סנהדרין יח, ו ד"ה גזירת הכתוב. וכן עולה מדברי הרמב"ם עצמו, הל' רוצח ושמירת הנפש א, ד.
- [10] מדרש-רבה, בראשית לד, יג. הנוסח כאן מתוך תורת-האדם שער הסוף, ענין ההספד. ועי' תורה-שלמה על הפסוק בבראשית ט, ה.
- [11] הרב יעקב אריאל, "הריסת בתי הכנסת של גוש קטיף", תחומין כו עמ' 26.
- [12] "שאלה ותשובה בנידון גבורי מצדה", אור המזרח, שנה ז חוברות ג-ד, תמוז-אלול תש"כ, עמודים 22-27; מחניים פז, עמ' 7-12, <http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/mahanaim/gvurat-2.htm>.
- [13] "התאבדות אנשי מצדה בהלכה" אור המזרח, שנה ח, קיץ תשכ"א (=צניף-מלוכה, עמ' 196-198).
- [14] הרב נריה דייק כך בלשון הרמב"ן, ובשיטת ר"ת כתב שיש מחלוקת גרסאות בין התוס' בע"ז לבין הגרסה בריטב"א. לענ"ד, מהמשך דברי הריטב"א, שקישר בין היתר זה להרג התינוקות בגזרות תתנ"ו, נראה שלדעתו זוהי מצוה. וכן הובא בהגהת ר"פ על הסמ"ק (מצוה ג, הגהה ז) ובסמ"ק מצורף (מצוה ו, סעיף יט).
- [15] הרב יצחק שפירא והרב יוסי אליצור, במאמרם "כוחו של הציבור בענייני נפשות", תחומין כו, עמ' 248, דייקו מדברי החזו"א ש"אין הבדל עקרוני בין מעשה התאבדות למעשה של רציחה - שניהם אסורים באותה מידה; וכשהדבר מותר, שניהם מותרים." אך אינו בטוח שהדבר אמור גם בהתאבדות משום צער.
- [16] הרב נריה הקשה, שאין ראייה שציווי זה היה ברצון חכמים. וכן קשה בעיניי, שהרי נערו של שאול סירב לשמוע בקולו, ודוד המלך הרג את הנער העמלקי שסייע לשאול להתאבד! ואין לומר שדוקא לשאול היה אסור לסייע להתאבד, כיון שהוא משיח ה', שכן לפי"ז שוב אין ראייה לכך שמותר לסייע לאדם להתאבד.
- [17] ראו ביטוי לתפיסה זו, בדיון על נאום "כהן משוח מלחמה", בספר הלכות-מדינה ח"ב שער ה, פ"ג עמ' קלה.
- [18] עדויות רבות מכונסות באתר עמותת "ערים בלילה" (www.erim-pow.co.il) (<http://www.erim-pow.co.il>)). עדויות נוספות ניתן לקרוא בספרים "אני נשבע לך", "מדינת ישראל תעשה הכול" ועוד.
- [19] ראו: הרב עובדיה יוסף, תורה שבעל פה יט (=זכור-לאברהם תשנ"ז, עמ' רמ-רמב); חוות-בנימין ס' יז; שו"ת בני-בנים ח"א ס' מג. הדברים נוסמים על רמב"ם, הל' שבת ב, כג; שו"ע או"ח שכת, ו-ז.
- [20] וראו במאמרו של הרב יעקב נבון, "הצלת יחיד ורבים בכלל ובמלחמה בפרט", תחומין ד.
- [21] גם מהאיסור לעשות עיר הנדחת בספר (רמב"ם, הל' ע"ז ד, ד) עולה שיש חשיבות בחיזוק הספר, ולא בהחלשתו.

- [22]. כתבו הפוסקים שלמדינת ישראל יש דין מלך לעניינים אלו, על סמך דברי הרב קוק, משפט-כהן סי' קמד. ראו: הרב יצחק הלוי הרצוג (שו"ת היכל-יצחק או"ח סי' לז שאלה ג); הרב שלמה גורן (משיב-מלחמה ח"א עמ' קלז); הרב שאול ישראלי (עמוד-הימיני סי' ז); הרב עובדיה יוסף (תורה-שבעל-פה יט); הרב יהודה גרשוני (תורה-שבעל-פה כה); הרב אליעזר יהודה וולדנברג (הלכות-מדינה ח"ב עמ' קיט; שם עמ' קכד; ציץ-אליעזר ח"ג סי' ק; שם ח"כ סי' מג); הרב שמחה קוק (תורה-שבעל-פה יז, עמ' קלא); הרב יהודה הרצל הנקין (בני-בנים ח"א סי' מג עמ' קס; ח"ג סי' לג).
- [23]. באופן קצת שונה ביאר הרב יעקב אריאל במאמרו ("הגנה עצמית - האינתיפדה בהלכה"), תחומין י עמ' 72, שבמלחמה דיני רודף משתנים.
- [24]. וראו גם בדברי הרמב"ם (הל' מלכים ז,ד), שמותר לחתוך רגלי המבקשים לנוס מהמלחמה.
- [25]. לעיתים נשמעת הטענה שיש פגיעה מוראלית בכל חטיפת חייל, ועל כן עולה הדרישה לשחררו בכל מחיר. זה גם יסוד התפיסה שיש למנוע נפילת שבוי בכל מחיר, גם במחיר חייו. על כן יש מי שטען שכיון שכל דעת רבים מהחיילים, ויש ירידה מוראלית ציבורית, יש אולי מקום להתיר פגיעה בשבוי כדי שלא ייפגע המוראל הכללי. לענ"ד אסור להעלות את המוראל בדרך של פגיעה בשבוי, מה גם שלא ברור שהדבר אכן ישיג את מטרתו, כיון שאם יתרבו המקרים שיפעלו בהם ב"נוהל חניבעל", המוראל ייפגע מעצם הרעיון שצה"ל יורה על חייליו. וכיצד נתיר דבר כזה כש"כולי האי ואולי".
- [26]. על הדילמה של שחרור מחבלים לפדיון שבויים, ראו: הרב ישראל רוזן, "שחרור שבויים במחיר מופקע", תחומין ל, ובמאמרים שנזכרו בהע' 2 שם; "קריטריונים להחלפת שבויים במחבלים", בתוך: www.dintora/files/PdionSvuiim.pdf. לעניינו, מכל מקום, גם המתירים שחרור מחבלים להצלת שבויים וגם האוסרים זאת, יודו שאין לפגוע בחייל החטוף. כדברי הרב יעקב אריאל ("חללי צה"ל בשבי האויב", תחומין כה), בנוגע להיתר להסתכן או לחלל שבת לחילוץ חללים, כדי למנוע שחרור מחבלים בתמורה לגופות: "הא גופא מנלן? מי התיר לסכן את הציבור ע"י שחרור מחבלים תמורת גופות חללים?"
- [27]. במאמר "היבטים הלכתיים בבעיות צבוריות", תחומין ג, עמ' 375, כתב העורך להתיר לירות במפגינים מטעמי "קיום המלכות". ומדבריו נראה שהתיר למדינה לחרוג מהכלל "אין דוחין נפש מפני נפש" לצורך סדר שלטוני. יתכן שגם הוא יודה שזה נכון רק כשיש סכנה מוחשית, אך לא כאשר סכנת הנפשות היא רחוקה, כמו במקרה שלנו.

הדפסה

<https://plus.google.com/109440266970904919165/posts>

<https://www.facebook.com/mispatey>

<http://www.imk.co.il> - IMK הקמת אתרים